

людському, як то люде, а до того ще й політики, можуть зберегти свій пра-пор в боях з неправдою та злом чис-тим, непошмитованим і гордим. Так, так можна було... коли...

Коли, напр., все більш—менш чес-не і справді чисте не цуялось октаб-ристів і не тікало від них, як від чу-ми або холері.

— Де поділісь ті люде, що була ранич членами союза і вславилися, як діячі визвольного руху? Де Шіпов, Гейден, Стакович?—запитував кадет Мандельштам у московських октабристів на славновітному політичному турнірі 30 листопаду. Ну, і звісна рі, після цього з октабристів, «чистих і високоморальних» октабристів, не поспішив відповісти на це запитання. Причина такої мовчання ясна і проста: сором було. Октабристи могли б сказати, що то неправда, хота б із хіль-го табору хтось утік, що ніхто не ті-кав. Октабристи могли б заперечити який завгодно правді фактам. Від них можна було сподіватись, що вони й чорне наявуті білим. Називають же вони самих себе конституціоналістами, хоч з тим конституціоналізм у них стільки спільнотою, як у д. Гурка з обережністю до грошей народних. Октабристи могли б все сказати і всьому заперечити, коли б їм хтось небудь пові-рив, коли вони своєю одвертою при-хильністю до уряду політикою не ском-промітували себе в очах широких гур-тів громадянства. Ця компромітація пішла геть далеко, що навіть «Слово», яке ще так недавно вихвалило октаб-ристів і боронило їх від ріжких наша-дів, мусіло таки згодитись, що вони стали партією протиконституційною і закалили свої руки в крові числен-них жертв урядового утику і розпра-ви. Октабристам ніхто не забуде, як їхні головні проводири пили шампансь-ку саме тоді, як проливалася кров мос-ковських повстанців, як вони скрізь вихвалили протиконституційні вчинки уряду і славили, і браталися, і цілу-вали тих, когоз огідою згадує все сві-доме і політично чесне громадянство. І, безперечно, ки. Трубецької казав щиро правду про октабристів, коли зауважив, що їхній прapor, арапор 17 ок-табря¹, втоптано в грязіку і що на ділі їх ніколи не можна пізвати при-хильниками конституційних началь. Доводити правду такої оцінки політи-кою обличя наших високомораль-них людей — не варг. Факти, тисячі фактів, могли б ствердити, що така характеристика не тільки вірна та влучна, але ще за слаба. Тисячами фактів можно було довести, що ок-табристи — партія реакційна, партія безправ'я політичного, партія, що не гербає нікими гідними засобами для того, щоб осiąгнути своїх планів. Але ми вважаємо, що кожен, пригадавши, як октабристи вихвалиють військові, полеві суди, як вони боронять против- законну політику міністерства Столиціна і називають її «благодітель-ною по существу», — не захоче вже інших доказів і згадувати, що така партія стоїть на заваді всім поступо-вим змаганням громадянства, і як кожну заваду й треба усунути з шля-ху визвольного руху.

В гостях у переселенців.

(Кінець).

Вранці мене розбудив гуркіт брич-ки: то на їй од Сир-Дар'ї привезли набитих на зорі острогами пудів з дес-сати сазаній. Сазани се — селинський хліб; їх було вдосталь, хоч, як кажуть в часом вона так набрида, що нена-вернесь її істі. Продавати їх ні-куди було.

Вставши, я почував себе не гаразд; в животі од тутешньої води бурчало, голова поболявала. Але поснідавши сазаніми і вицвіши ще чаю, я став поспішати до росправи заарані: там збирався сход, бо на після обіду ждали приїзду станового пристава в спра-ві недімок, що завеліся за кілька років. Ідучи до росправи з старостою, ми зустріли високого, огорядного і вайльуватого чоловіка, що тихо йшов вулицею, несучи один бік поперед другого, мов кособокий.

— Оце вам, — каже староста, — і есть хахол.

Я радо загомонів до його по укра-инському, але він так одвік уже од своєї мови, що одвіч мешні на якісь справді «хахлації» — бо його мова не скидалася ні на українську, ні на московську. Він бідага хворий і вже п'ять днів лічого не єв. Діз-навшись од старости, що ніякого лі-карства в того немає, він журно по-мандрував і собі за нами до рос-прави.

Там людей вже було чимало. Пи-сарь митушився, пішучи приговора к приїзду вачальства. Сам він з Хар-ківської губ., а вибрався було одразу на Томську; в Томській губернії не подавався юному клімату і він пере-брався у теплій край — сюди. Робе-

галасувати на везе світ про те, що ми, мовляв, едині чисті і моральні люде, і тілько на нашому лоні „всі тружа-щіся і обременені“ знайдуть ширу допомогу і душевний спокій!.. Якими легковірними треба бути, що мати надію на те, наче пригнічені і заневажені підуть на цей голос, пронятій брехнею й отрутою, і дадуть себе обніти отим рукам, що закалили себе в братнію кров тисячних жертв на-шого ліхоліття.

Ті, хто справді шукає спокою від страшних утиків і крівавих примар нашого часу, не підуть на цей голос і не почутий його. На цього зазву-ся добродії Ганьки та Еварницькі та інші прихильники безправ'я заневажи. Ім, і тільки їм, уготовано там міс-це і на цьому ці добродії будуть по-чувати себе тепло і гарно. Широким народним масам, покривдженним і своїх правах, окраденим соціально і заневаженим у своїх найліпших громад-нських почуттях, в таборі октабристів нема чого робити, бо вони, крім петлі на свою шию, крім насильства над своїми правами, нічого там не знайдуть і десятою верстовою будуть обмінати політичних ошукачів «сою-зу 17 октабря».

Добродії октабристи можуть, звичайно, хвалитися. Але тілько не тим, що вони рідні брати моралі і що тілько серед них вона була пишним цвітом. Краще хвалитися своєю прихильністю до урядових утиків, до полевих судів, до реакційних ідеалів в політиці, до нечестних засобів в тактиці, одно слово до всього того, що має спільність з „мораллю панів“. Що ж до моралі мас — убогих і пригнічених мас, — то тут їм нема ніякого діла. І зв'язуючи своє ім'я з нею, вони тільки калють її чистоту, що куплена такими величими, тяжкими стражданнями і ображаюти тих, хто страждає і страждає за неї.

П²

З россійського життя.

— Продовольственна справа. 1 декабря в Петербурзі було чергове зібрання продовольственої комісії. Головою був Гербель, який тепер порядкує в цій сирії замісто Гурка. Ухвалено позичити 400 тисяч карбованців на Тамбовську губернію. З цих грош 150 тисяч на годівлю скотини, 100 тисяч на те, щоб дати якісь заробітки безробітним, а 150 тисяч на до-бройну замісту. Тульській земські управи ухвалено позичити на добродійну замісту 100 тисяч карбованців, воєнному губернаторові тургайської округи на замісту селянам 100 тисяч карбованців, вороніжському губерському „присутству“ на канцелярські потреби та на те, щоб впорядкувати 12 повітових з'їздів з ти-сачі та приватним залишком 17,685 карбованців і 73 копійки. (Русь).

— Щадничі (зберігателі) каси. За минулі місяці новібрь до державних щадничих кас вкладено на 11 з лиши-ком мілійонів карбованців більше, ніж забрано за цей самий час.

(Русь).

— Россія і Японія. Цими дніми в Петербурзі виці урядовці зібралися раз-дітись, що робити з вимаганнями ідейний, свое поводження, все ж таки

вражіння дуже освіченої та розиненої людини.

Як уздрили селяне, що моя при-хильність на їхнім бокі, то зараз же обступили і закидали мене запитами. Тут переді мою вимальовувалася вся сумна історія їхнього життя. Вони не мали ні годної землі для себе, ани заробітків. Подіतись нікуди жити не можна. Губернатор загадав, що хто не може платити налогів, той хай йде на всі чотири сторони.

Мені показали п'ять окладних листів, котрими на їхні сотню дворів було наложено:

1514 р. 3545 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735 3734

1903 1904 1905 1906 1907

1504 р. 1494 р. 1495 р. 1501 р.

1515 р. 3376 3735

